

Tussen de boeken die ik lees raakt ook wel eens een Nederlands boek verzeild - maar echt zin om een tijdlang uitgebreid Nederlandse literatuur te lezen krijg ik alleen in het najaar. Daar zijn allerlei redenen voor te verzinnen; het heeft te maken met het miezerige weer, het vroeg donker worden, kachels, straatlantarens en St. Nicolaas, allerlei traditionele Nederlandse dingen die nergens zo goed zijn terug te vinden als in Nederlandse boeken. Misschien is Nederland wel nooit zo echt Nederlands als in het najaar. Iemand als Couperus dacht er zeker zo over; Zodra het herfst werd vluchtte hij naar Frankrijk of Italië, en schreef daar romans over Den Haag, een Den Haag waarin het onophoudelijk regent, nu eens zacht en dan weer hard. De Nederlandse uitgeverij houden er goed rekening mee. Vrijwel alle nieuwe boeken verschijnen in de herfst, als een zwerm spreeuwen op een kluitje; de tijdschriften doen het hunne in de vorm van extra dikke nummers en uitgebreide boekenbijlagen. Wie wil kan zich bij het vuur verschansen en lezen tot het Pasen is. Maar als ontsnapping aan de neerslachtigheid zou ik dat niemand aanraden. De boeken staan niet minder garant voor de nodige winterse gevoelens.

Een tijdje geleden zag het er naar uit dat de Romantiek in de mode zou komen, niet zo'n onbegrijpelijk verschijnsel eigenlijk; stalen meubelen zitten wat hard, en je moet toch ergens met je geld blijven. Maar intussen zijn we al weer zover dat al het modieuze onder de naam 'romantisch' wordt aangediend; nieuwe romantiek is nieuwe burgerlijkheid geworden en de ontwerpers van de warenhuizen bereiden zich voor op het moment dat het publiek er genoeg van heeft.

Literaire modes worden niet met zoveel zorg ontworpen, maar ook in de literatuur is de romantische rage waarneembaar. Er zijn kortgeleden twee tijdschriften verschenen die daarmee te maken hebben, het een omdat het er uitdruk-

kelijk aandacht aan besteedt, en het ander omdat het dat nu juist niet doet.

De Gids heeft een heel nummer aan de neo-Romantiek gewijd; jrg. 137, nr 6/7 (alweer het voorlaatste). 'De redactie van De Gids verzocht een aantal auteurs een bijdrage te leveren aan de verlichting van de neo-Romantiek door deze ieder op hun eigen wijze en vanuit hun eigen gezichtshoek te beschrijven.' De resultaten zijn misschien wel opmerkelijk, maar ik denk niet zoals de redactie zich dat voorstelde; de gevraagde auteurs hebben met het probleem niet erg veel raad geweten.

Dat komt vooral omdat het woord 'romantiek' teveel betekent; er is het romantische als algemeen menselijke trek, er is de Romantiek als stijlperiode, tegengesteld aan het Classicisme, er is de authentieke romantiek uit het begin van de 19de eeuw, en er is de decadente romantiek uit de laatste jaren van de 19de eeuw. Tenslotte is er de neo-romantiek van deze jaren '70, die zou moeten teruggrijpen op alle vorige vormen van romantiek. Verwarring alom.

A.L. Constandse over het romantisch Christus-beeld, in de 19de eeuw en nu (Jesus Christ Superstar): 'Behalve van romantiek zou men ook kunnen spreken van barok...' (p.399); Cornets de Groot over o.a. het romantische opvoedingsideaal: 'Het surrealisme verenigde de twee hoofdmomenten in de romantische beschouwingswijze: het idealisme, dat is ontstaan van zijn metafysische implicaties, en het historisch-materialisme, waaraan verbeelding wordt teruggegeven.' (p.426). Surrealistisch is het wel. Anton Haakman over de nieuwe romantiek in de film: '... maar classicisme kan natuurlijk ook als een extra verwrongen vorm van romantiek worden beschouwd.' (p. 434). Hans Plomp en Gerben Heltinga geven de boel tenslotte maar op: 'Ja, moet je horen, die begrippen kunnen we het beste meteen overboord zetten.' (p.468). Over het pedante, wat lachwekkende artikel van Jan Stroop, 'Popmuziek als romantisch

fenomeen" valt niet veel meer te zeggen dan dat alle dingen "nergens" natuurlijk wel op elkaar lijken; en als de literaire bijdragen alles waren wat men aan voorbeelden van neo-romantiek zou weten te verzamelen, dan zou het hele verschijnsel met recht een storm in een borrelglasje genoemd kunnen worden.

Als troost bevat het nummer twee goede stukken over de echte romantiek: Antal Sivirsky over de Hongaarse dichter en vrijheidsstrijder Petöfi (1823-1849), en Leo Ross over Jacob Israël de Haan als decadent romanticus. Het laatste is een echt interessant geval; en wat de neo-romantiek betreft, komt de gelukkigste formule in dit Gidsnummer van Anton Haakman: "doen alsof totdat je het zelf gelooft". "Niets is dan ook gratuieter dan vast te stellen dat de romantiek terugkomt. Wat komt er dan wel terug?" (p. 430).

Wat komt er wel terug? In de literatuur zijn dat in de eerste plaats een aantal boeken, waarvan het tien jaar geleden nog ondenkbaar was dat ze ooit als gewone uitgave herdrukt zouden worden: een roman van J.I. de Haan, boeken van Frans Coenen, en het beruchte "Een liefde" van Lodewijk van Deijssel. Romantiek, misschien, maar dan toch in het wonderlijke mengsel van "decadente" fin-de-siècle romantiek uit de sfeer van de "Romantic Agony", met het naturalisme van Zola en alle beschrijvingswoede die daarbij hoort, en dat vaak nog verhollandst met passages in het rond 1900 modieuze Amsterdamse dialect; geen erg eigenlijke romantiek, al kan men daarover twisten.

Zijn dit nu waardevolle boeken? Van Deijssel ken ik bijvoorbeeld alleen als een onuitstaanbare kwast, die zich zijn leven lang niets anders heeft afgevraagd dan welke indruk hij op zijn medemensen zou maken, en ik geloof niet dat zijn boeken met een veel oprechter bedoeling zijn geschreven. Maar: "de belangstelling is niet alleen van literair historische aard. Als dat zo was zouden de nieuwe uitgaven soberder worden uitgegeven met zakelijke inleidingen geschreven door de stalmeesters, de historici. Het is wel degelijk een herwaardering op grond van vermeende kwaliteiten". Totzover Carel Peters. 6

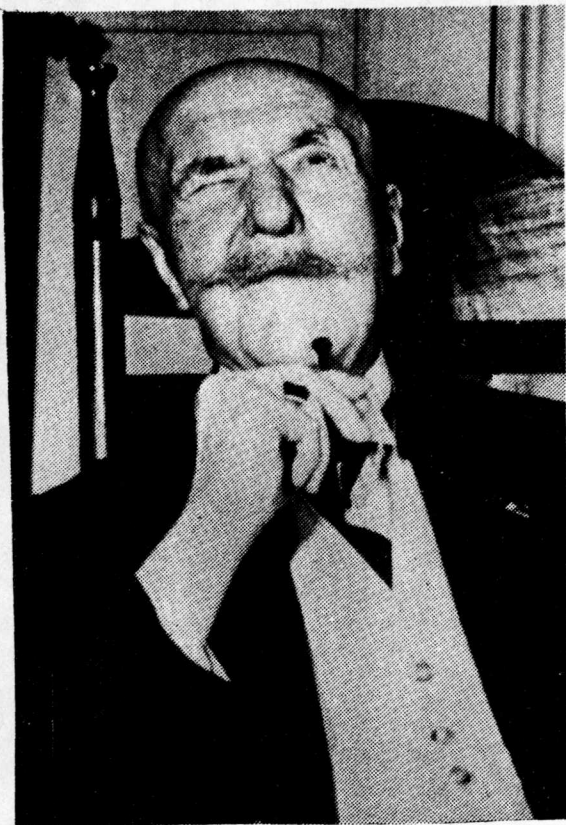
in VN, 23-11-'74.

Ik geloof dat Peters gelijk heeft wat betreft de redenen waarom deze boeken nu weer worden uitgegeven. Dat is de mode, ongetwijfeld; we hebben net zolang voorspeld dat we het ooit mooi zouden gaan vinden, dat we het nu ook inderdaad mooi vinden. En wat dan nog? Dat moet iedereen voor zichzelf uitmaken; en iedereen moet dat ook kunnen doen. Als een land een levende literatuur wil hebben is het nodig dat de klassieke werken van die literatuur niet bewaakt worden door Peeters en zijn stalmeesters. Het is een beschamende zaak dat vrijwel alle klassieke Nederlandse literatuur van meer dan vijftig jaar geleden uitsluitend verkrijgbaar is in "sobere" uitgaven met "zakelijke inleidingen", lees: onaantrekkelijke kaftjes en onleesbare commentaren. Die uitgaven hebben hetzelfde effect als de meeste literatuurlessen op het middelbaar onderwijs: de lust tot lezen vergaat je al bij voorbaat.

De Nederlandse literatuur moet zoveel mogelijk en zoaantrekkelijk mogelijk uitgegeven worden, zodat iedereen ten allen tijde voor zichzelf kan oordelen, en niet al meteen met een oordeel (en meestal een veroordeling) erbij ingesloten. Als die literatuur niet beter heeft opgeleverd dan Van Deijssel, dan moet Van Deijssel uitgegeven worden. De taak van de literatuurhistorici zou dan moeten zijn, onder andere, om uit te zoeken waarom er niets beters is in een bepaalde periode dan een Van Deijssel, en om daar afzonderlijke, en liefst toegankelijke, leesbare boeken over te schrijven.

Het leek er wel eens op alsof de Nederlandse literatuur bestond uit een opeenvolging van generaties, die er elk hun grootste werk van maakten om de vorige af te wijzen en bij te zetten. De dertigers zetten zich af tegen '80, de vijftigers tegen de dertigers; als dat nu nog gebeurde uit naam van oudere auteurs of stromingen was het zo erg niet, maar in Nederland is eigenlijk elke generatie bijgezet uit naam van de principes van een buitenlandse stroming. Het is

Lodewijk van deijssel

een literatuur die de indruk wekt van een voortdurend inhalen van het buitenland een wedloop die al voor het begin verloren was.

Wat ik eigenlijk verwacht, is dat er nu een rustpauze in deze wedloop is ingetreden. We komen eindelijk eens aan onszelf toe. Zelfs dat is geen eigen, Nederlandse ontdekking, maar een gevolg van de buitenlandse situatie: ook daar weet men het niet meer zo precies. Er bestaat geen enkelvoudig avant-gardisme meer, geen overeenstemming omtrent progressiviteit; ook in het buitenland is men druk bezig aan een herinterpretatie van het verleden. Voor deze keer is het dan niet schadelijk dat na te volgen. Het dwingt ons met ons eigen verleden in de weer te zijn, niet af te wijzen maar weer op te nemen. En nogmaals, daarvoor moet dat verleden beschikbaar en toegankelijk zijn. Iedere stap in die richting kan worden toegejuig.

Zo ook deze.

Een ander probleem, dat te lang in de Nederlandse literatuur heeft rondgewaard, is het vraagstuk van de literaire grootheid. Dit was een vraag die de dertigers, de mensen van Forum, boven mate bezig hield; maar ook daarna is het wachten op een "groot schrijver" toch nog lang de favoriete bezigheid van de literaire kritiek in Nederland geweest, Groot is alleen groot als er groot op staat, en alles wat niet groot is wordt onmiddellijk afgevoerd. Blijven mochten Vestdijk, Hermans, Reve en soms ook Mulisch, want die waren 'grote' schrijvers; verder beklagde men zich over de schraalheid van de literaire productie. Geen wonder, want men wachtte op het verkeerde.

Behalve de toegankelijkheid van oudere publikaties is voor de noodzakelijke continuïteit in de literatuur ook een waardering nodig voor kleinere figuren, voor de "minor writers". Daarbij komt het tweede tijdschriftnummer tepas: Van Oorschot is toegekomen aan het tweehonderdste nummer van zijn blad "Tirade"; hij heeft er een vijfvoudig jubileumnummer van gemaakt met bijdragen van een groot aantal medewerkers en vroegere medewerkers. Zowel over Van Oorschot zelf als over dat nummer is wel het een en ander te zeggen, maar hier alleen dit. Tirade heeft misschien nooit een duidelijk eigen gezicht gehad, maar een handelsmerk van het blad is altijd een afkeer van romantiek geweest, van mooischrijverij, grootschrijverij en andere typen van literatuur. Dat had zijn zwakke kanten, veel "bekentenisliteratuur" is om bij in te slapen omdat er niets te bekennen valt, en veel nuchtere poëzie is als de kurk op een lege fles. Ook dit jubileumnummer biedt daar een aantal voorbeelden van. Anderzijds heeft de afkeer van zich als groots aandienende literatuur publikatiemogelijkheid opgeleverd voor een hele reeks kleinere auteurs, maar daarom geen slechte. Van mensen als A. Alberts, Jan Hanlo, Jan Emmens of Judith Herzberg kun je moeilijk volhouden dat dat nu "grote schrijvers" zijn; goede schrijvers zijn het wel en dat is minstens zo belangrijk. Gerrit Komrij